

PROF MS MAKHANYA, NHLOKO YA XIKOLO NA XANDLA XA

CHANSELARA

UNIVERSITY OF SOUTH AFRICA

(YUNIVHESITI YA AFRIKA DZONGA)

MBULAVULO: GALA DINNER: NTLANGELO WA MASAGWATI YA

NDZAVISISO

“Ku tirha na vaakindhawu eka ku lava ku fikelela Swikongomelo

swa Nhluvuko wo ya Emahlweni ku nga Sustainable

Development Goals (SDGs)”

THE BALLROOM, GALLAGHER CONVENTION CENTRE, MIDRAND

6 NYENYANKULU 2020

Ndza khensa eka Mufambisi wa hina wa Nongonoko, Dok Genevieve James, Deputy Director: Community Engagement at Unisa

- Chanselara wa Unisa, Presidente Thabo Mbeki
- Mutshamaxitulu wa huvo ya Unisa, Nkul Sakhli Simelane
- Swirho swa huvo ya Unisa, leswi nga kona laha
- Swirho swa diplomatic corps
- Vatirhikolorhi va mina, swirho swa huvonkulu na vufambisi lebyi engeteriweke
- Prof Thenjiwe Meyiwa, Vice Principal: Research, Postgraduate Studies, Innovation and Commercialisation

- Dok S.D. Selematsela, Executive Director: Library and Information Services
- Swirho swa van'wamabindzu na minhlangano ya vaakatiko
- Swichudeni swa Unisa na minhlangano ya vatirhi
- Vaendzi va hina vo hlonipheka madyambu lawa: vaamukeri va masagwati ya hina ya ndzavisiso
- Vahungasi va hina madyambu lawa, Gaabo Motho Tenors
- Vaendzi vo hlonipheka, vamanana na vatatana

Madyambu lamanene eka n'wina hinkwenu. Hi ku yimela Chanselara wa hina, loyi ku nga yena a nyikaka masagwati ya ndzavisiso madyambu lawa, na huvo na vufambisi bya Unisa, i ntsako eka mina ku mi amukela hinkwenu eka Ntlangelo wa hina wa lembe wa masagwati ya Unisa ya Ndzavisiso na Vutumbuluxi. Lowu i nkarhi wa ntsako no khunguvanyeka eka mina, hikuva leyi i dina ya mina yo hetelela ya masagwati eka xiyimo xa mina tanihi Nhloko ya Xikolo na Xandla xa Chanselara eUnisa. Mi nga va mi swi tiva kumbe mi nga swi tivi leswaku ndzi ta va ndzi huma mpecheni loko lembe ri hela, eka loko ndzi tirhile titheme timbirhi tanihi Nhloko ya Xikolo na Xandla xa Chanselara, se i nkarhi wo languta endzhaku loko ndzi vulavula na n'wina madyambu lawa.

Ndzi mi nyika xitiyisiso, leswaku ndzi tshama ndzi ri na ntshembho leswaku yunivhesiti leyi yi fana yi ri yoxe naswona yi tekisiwa

xisweswo tiko hinkwaro, eka khontinente, na le matikweni ya misava. Swi tshama swi ri xihlamariso eka mina leswaku hina, hi tirhaka eUnisa, a hi vonaki hi ri na ntwisiso hi xitalo wa xihlawulekisi xa nkoka xa Unisa, naswona ndza hlamala hakunene loko hi ntiyiso hi xi khensa xitirhisiwa lexi xa nkoka leswi xi nga xiswona, kumbe vuswikoti byikulukumba lebyi xi nga na byona eka cinco. Ina, ndzi tirhisa rito ra "vukulukumba" hi xikongomelo, na xiave lexi hi yaka emahlweni hi xi nghenisa eka xiyimo xa dyondzo ya le henhla eka leswi ku nga yin'wana ya mikarhi ya ntlhontlho eka dyondzo ya le henhla.

Ntiyiso wa mhaka hi leswaku, vito ra Unisa ri tshama ri tekeriwa ehenhla swinene, hambiloko ku va na mikarhi yin'wana leyi hi soriwa hi vamaphephahungu laha kaya, hi na ndhuma leyi naveriwaka swinene ya dyondzo ya nkoka exikarhi ka tintangha ta hina naswona, hi xitalo, na xa vuswikoti bya le henhla bya ndzavisiso lowu hi wu nyikaka – hambi ku ri na mhaka ya leswaku a hi yunivhesiti leyi endlaka ndzavisiso hi vunyingi. Loko ku ri leswaku a mi ri na ku kanakana hi vukona bya hina lebyi kulaka na mbuyelo eka ndzavisiso wa dyondzo ya le henhla, langutisani laha mi nga kona – langutisani vatirhikulorhi va n'wina: Ndzi hlayerile kwolomu ka masagwati ya 100 madyambu lawa. Hi katsongotsongo kambe hi vuenti, hi le ku akeni eka leswi ndzi tshembhaka leswaku, swi ta va ndhuma ya kahle eka ndzavisiso –

ndzavisiso lowu faneleke no tirhisiwa eka xiyimo xa hina tanihi yunivhesiti ya ODeL leyi heleleke ya Afrika.

Loko ndzi karhi ndzi lulamisa xiviko xa mina xa kotara yo sungula eka huvo, ndzi hlayile xiviko lexi heleleke xo nyika swiyimo lexi lulamisiweke hi DIRPO. Xikongomelo xa projeke a ku ri ku kumisisa xiyimo xa Unisa eka swiyimo swo hambana-hambana swa misava hinkwayo, na le xikarhi ka tintangha ta hina ta ODeL.

Sweswi mi ta swi tiva leswaku, tanihi instituxini ya ODeL, tikhrayitheriya totala to nyika swipimo ti nge tirhisiwi eka xiyimo xa hina, ku na swivutiso hi nkoka wa tona eka Unisa. Hi ntiyiso, ku na ndzavisiso wotala lowu nga kona lowu vutisisaka vonelo hinkwaro ro nyika swipimo eka tiinstitutuxini ta dyondzo ya le henhla, ngopfu-ngopfu hikwalaho ka ku pfumaleka ka ku fanana eka hinkwaswo. Hambiswiritano, ku nyika swipimo swi tirhisiwa hi tiyunivhesiti totala tanihi xitirho xo fananisa no pimanyeta no navetisa – tanihi leswi hi swi tivaka kahle ku suka eka ntokoto wa hina laha Afrika Dzonga.

Hikwalaho, ro sungula, hi na mphakelo wa swipimo leswi tirhisiwaka eka tiinstitutuxini ta ODeL leswi hlanganyetanaka na khrayitheriya ya khethekanyo lowu. Naswona hakunene leswi i swa nkoka eka hina, ngopfungopfu loko swi ta eka ku fananisa no

pimanyeta. Hi xikombiso, eka *World University Ranking* wa 2020 ku katsiwile ntsena tiyunivhesiti ta mune ta dyondzo leyi vanhu va dyondzaku va ri kule na yona, ku nga, Anadolu University (AU), the Open University UK (OUUK), the Open University of Catalonia (OUC) na Yunivhesiti ya Afrika Dzonga (Unisa). Leti i tintangha ta hina emisaveni hinkwayo loko swi ta eka khrayitheriya ya swipimo.

WUR Rank	Institution	Country	Overall Score	Teaching Score	Research Score	Citations Score	Industry income	Internat. outlook Score	FTE students	Students per staff	Internat. Students	Female to Male ratio
501-600 501-600	The Open University	United Kingdom	35,3-38,7 33,5-37,0	18,2 18,5	16,1 16,4	66,5 68,5	34,8 34,4	57,6 54,4	61 915 64 638	32,3 34,0	8% 8%	62 : 38 61 : 39
501-600 601-800	Open University of Catalonia	Spain	35,3-38,7 26,0-33,4	16,5 12,8	14,2 12,5	74,2 71,3	35,8 34,9	40,2 39,8	22 902 20 133	84,5 54,6	2% 3%	56 : 44 55 : 45
1001+ 801-1000	Anadolu University	Turkey	10,7-22,1 19,0-25,9	13,0 11,6	24,0 23,9	16,5 17,5	100,0 100,0	17,3 16,4	830 104 1 413 003	493,5 865,8	1% 1%	37 : 63 44 : 56
1001+ 1001+	University of South Africa	South Africa	10,7-22,1 9,8-18,9	22,1 20,2	19,1 15,8	15,0 9,9	35,2 34,9	43,7 35,0	193 874 163 520	155,2 106,7	7% 8%	67 : 33 67 : 33

Vatirhikulorhi, hambi loko tiyunivhesiti tinharhu letin'wana ti kumekaku eka xiyenge xa n'walungu wa misava, leswi nga ta vuyerisa tona ku ya hi mikutlunya yo tiveka, Unisa yi tirhile kahle, loko ku pimanyisiwa. **Hi ku angarhela**, the OUUK na OUC ti hlanganile ti ve na nkutlunya wa le henhla swinene wa 35,3–38,7 (33,5–37,0 hi 2019) ti landzeriwa hi AU na Unisa eka 10,7–22,1 (9,8–18,9 hi 2019).

Kambe lexi i xiphemu xo tsakisa, eka swikongomelo swa hina

madyambu lawa: eka **ndzavisiso**, AU yi fikelerile nkutlunya wa le henhla wa 24,0 (23,9 hi 2019), yi landzeriwa hi Unisa hi 19,1 (15,8 hi 2019), OUUK yi ri na 16,1 (16,4 hi 2019) na OUC yi ri na 14,5 (12,5 hi 2019). Unisa yi tirhile kahle, loko ku langutisiwa mbuyelo wa xidzumo xa ndzavisiso.

Hi mintshaho swi le rivaleni leswaku tiyunivhesiti ta xiyenge xa n'walungu wa misava ti tiveka ngopfu eYuropa. OUC yi fikelerile nkutlunya wa le henhla swinene wa 74,2 (71,3 hi 2019), yi landzeriwile hi OUUK hi 66,5 (68,5 hi 2019). AU, leyi kumekaka eTurkey, na yona yi fikelerile nkutlunya wa le henhla swinene ku tlula Unisa, hi 16,5 (17,5 hi 2019), Unisa a yi ri emaheteleleni eka khethekanyo lowu, hi nkutlunya wa 15,0 (9,9 hi 2019).


Vatirhikolorhi, loko ndzavisiso wa hina wu nyikiwa xipimo xa vumbirhi, kambe mintshaho ya hina yi ri emaheteleleni, hi fanele hi vutisisa nkoka wa yona, ku fambelana na mikarhi na mbuyelo, no vutisa leswaku hikokwalaho ka yini ndzavisiso wa hina wu tshahiwa katsongo. Xana hi fanele ku endla yini, ku antswisa xiphemu lexi xa ndzavisiso wa hina? Xana hi kandziyisa eka tijenali tihi? I mani a hlayaku ndzavisiso wa hina?

Vatirhikolorhi, loko ndzi langutisa leswi ndzi swi tivaka hi matirhelo ya hina eka ndzavisiso lembe leri, ndzi na ntshembho wa leswaku

hi nga tlakusa nkutlunya lowu – hi ntiyiso, ndzi ta tsakela ku vona Unisa yi ri ehenhla loko ku nyikiwa swipimo swa ODeL eka malembe ya ntlhanu lama taka. Hi valavisisi va ODeL va nkoka eka khontinente, se a hi anamiseni sweswo eka misava hinkwayo. Ndzi na ntshembo hikunene wa leswaku hi ta swi fikelela sweswo. Hi vekiwile eka khethekanyo wo fana na tiyunivhesiti letin'wana tinharhu hikuva hi avelana swilo swotala swo fana – va fananisa maapula hi maapula, leswi vanhu va vulaka swona, se kutani a hi amukeleni tlhontlho walowo.

Ndza swi tiva hi ntiyiso leswaku ku na ndhawu ya ndzavisiso leyi nga ta ngenisa xiave eka ku ndlandlamuxa xiyimo xa ndzavisiso wa hina na mbuyelo. Laha ndzi vulavula, hi ku ya emahlweni hi tindlela hinkwato, tanihileswi swi hlamuseriweke eka tiSDG. Ndza tsaka leswaku ku tirha na vaakindhawu eka ku lava ku fikelela Swikongomelo swa Nhluvuko wo ya Emahlweni (SDGs) i nkongomelo wa vhiki ra hina ra R&I hi 2020. Ku ya emahlweni hi ntiyiso, hi leswi swi endlekaka eka misava hinkwayo – ku nga ri ntsena eka dyondzo ya le henhla kambe kun'wana na kun'wana, tanihileswi swiyimo swa misava ya hina leyi cincaka na mbango swi hi dyondzisaka tidyondzo to tika.

Hina eAfrika naswona kahle-kahle, Unisa tanihi instituxini ya ODeL leyi kumekaka eAfrika, hi nga ngenisa xiave xa nkoka eka tiSDG hi

ku tirhisa ndzavisiso wa tona, vutumbuluxi na ku tihlanganisa na vaakindhawu, ndzi nga vuli eka ku dyondzisa no dyondza. Hi amukerile MIT, hi le ku phikeleleni swinene na ku kuma mitirhisano, hi kumeka eka miganga yotala leyi hi yi tirhelaka, naswona, vatirhikulorhi, hi na switirhisiwa leswi naveriwaka hi un'wana na un'wana – eka khontinente ya hina na le misaveni hinkwayo. Hi lava ku endla mali hi swipfuno leswi tanihiloko hi kurisa vuswikoti bya hina bya ndzavisiso na mbuyelo. 

Madyambu lawa, hi hlengeletanile ku xixima lava tlhariheke swinene no antswa eka vuswikoti, vuprofexini bya vona; vutinyiketi na vutiyimiseri bya vona bya ntiyelo eka ndzavisiso, vutumbuluxi na ntirhisano; na ku humelela loku vonakaka loku va nga ku fikelela. Ha mi hoyozela hinkwenu ka n'wina, eka vutinyiketi bya n'wina na kutiboha eka tidyondzo ta n'wina, na ku phikelela ku fikela xiyimo xa le henhla swinene hi ndlela ya ntiyelo. Xa n'wina i vonelo leri nga ta hi endla instituxini ya ODeL ya le henhla eka 1 emisaveni, na yin'wana ya tiyunivhesiti ta Afrika leti tirhaka hi xiyimo xa le henhla swinene. Vatirhikulorhi, a swi olovi ku endla ndzavisiso loko hi hala tlhelo u karhi u dyondzisa. Swi lava leswaku mi tirha ku tlula mpimo – ngopfungopfu u karhi u nga tinyiki nkarhi wo va na va ndyangu ekaya – hi tlhela hi khensa mindyangu ya n'wina na van'wana va nkoka eka nseketelo wa vona na ku tinyiketa, na ntirho lowu va wu endleke eka ku nghenisa xiave eka ku humelela ka n'wina.

Eka vakumi va hina va masagwati madyambu lawa, ha khensa ku tinyiketa ka n'wina, vuswikoti bya n'wina, vuprofexini na ku tinyiketa. Ha tinyungubyisa na ku tsaka ku khensa matshalatshala ya n'wina na leswi mi swi fikeleleke madyambu lawa. Ha mi saluta, ha mi hoyozela na ku avelana na n'wina ntsako wa n'wina na kutidzunisa.

Ndza mi khensa.